

ارائه راهبرد توسعه گردشگری در مناطق روستایی با استفاده از مدل تلفیقی ANP-SWOT (مطالعه موردی: روستای صور شهرستان بناب)

میرنجف موسوی^۱ - صغری نیرومند شیشوان^{۲*} - علی مجنونى توتاخانه^۲ - احمد آفتاب^۴

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

۲- مربی معماری، دانشگاه بناب، بناب، ایران.

۳- مدرس معماری، دانشگاه بناب، بناب، ایران.

۴- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۵ اسفند ۱۳۹۵

تاریخ دریافت: ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۵

چکیده

اهداف: برخی از روستاها به دلیل داشتن پتانسیل‌ها و امکانات موجود خود از توان‌های بسیار بالایی برای توسعه برخوردار هستند و اولین قدم برای توسعه روستاها شناخت این قابلیت‌ها و برنامه‌ریزی دقیق و اصولی است. در این راستا هدف پژوهش حاضر، ارائه راهبردهای توسعه گردشگری در روستای توریستی صور می‌باشد.

روش: نوع تحقق کاربردی بوده، روش بررسی آن توصیفی تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش را ساکنان روستای صور، گردشگران و مدیران و برنامه‌ریزان تشکیل داده‌اند. بر این اساس، جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه بوده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تلفیق مدل SWOT و ANP صورت گرفته است. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت؛ با استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۸ برای پرسش‌نامه جامعه محلی، ۰/۹۱ برای مسؤولان ادارات مختلف و ۰/۸۹ برای پرسش‌نامه گردشگران به دست آمده است.

یافته‌ها/ نتایج: نتایج حاصل از تحلیل یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که وجود جاذبه‌های متعدد گردشگری (۰/۴۸۵)، نبود امکانات رفاهی و خدماتی (۰/۴۰۹) و نامناسب بودن راه‌های ارتباطی (۰/۲۰۱)، نزدیکی به قطب‌های جمعیتی مانند تبریز و ارومیه (۰/۴۳۰) و سودهی سریع سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی (۰/۲۴۱)، عدم اختصاص بودجه برای تبلیغات روستا (۰/۴۷۵) و ناهماهنگی در بین ادارات مسؤول (۰/۲۸۸) به ترتیب از مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید است.

نتیجه‌گیری: در نهایت، نتایج اولویت‌سنجی راهبردها با استفاده از مدل ANP پایدار نشان می‌دهد که توجه به راهبردهای تدافعی با وزن ۰/۲۱۴ در فرآیند مدیریت توسعه گردشگری روستای صور با توجه جدی به توسعه زیرساخت‌های اقامتی و رفاهی، انجام تبلیغات منسجم و ایجاد ابزارهای اطلاع‌رسانی، رفع موانع سرمایه‌گذاری، ایجاد تغییرات مثبت و سازنده در سطح مدیریت توسعه گردشگری روستای صور، ارائه آموزش‌های تخصصی به جامعه محلی و غیره از اولویت برتر برخوردار است.

کلیدواژه: گردشگری، گردشگری روستایی، روستای صور، مدل ANP-SWOT.

ارجاع: موسوی، م. ن.، نیرومند شیشوان، ص.، مجنونى توتاخانه، ع. و آفتاب، ا. (۱۳۹۶). ارائه راهبرد توسعه گردشگری در مناطق روستایی با استفاده از مدل تلفیقی ANP-SWOT (مطالعه موردی: روستای صور شهرستان بناب). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۶(۲)، ۲۷-۲۱.

<http://dx.doi.org/10.22067/jrpp.v5i4.55686>

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسأله

در عصر معاصر در کلیه سطوح ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی تنوع‌بخشی به اقتصاد، بالابردن شاخص‌های توسعه انسانی، کاهش مشکلات ناشی از صنعتی‌شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها، حفظ محیط زیست و در نهایت، توسعه پایدار از جمله دغدغه‌های اصلی پیش روی جوامع بشری است. بنابراین، گردشگری به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه یک مزیت اقتصادی است (تقدیسی، وارثی، احمدیان و عسگری ۱۳۹۴، ص. ۲). اهمیت گردشگری در عصر حاضر بیش از همه چیز وابسته به چرخه اقتصادی آن است که قابلیت بالایی در زمینه پویایی اقتصادی محلی و بین‌المللی دارد (محرّم‌نژاد، ۲۰۱۳، ص. ۱۵۷)؛ به گونه‌ای که با سهم ۹ درصد از تولید ناخالص داخلی (GDP) و ۸ درصد از کل اشتغال دنیا در سال ۲۰۱۰ یکی از بزرگ‌ترین صنایع دنیا است (حاجی نژاد، پایداری، باقری و عبدی، ۱۳۹۴، ص. ۱۱۳). پیش‌بینی می‌کنند در سال ۲۰۲۰ میلادی به عنوان سودآورترین صنعت دنیا درآید؛ به طوری که از آن به عنوان صادرات نامرئی که مرکز اقتصادی آن شهرها هستند، نام می‌برند (آفتاب، سلطان‌زاده و جمشیدی، ۱۳۹۲، ص. ۲). از طرفی، با وجود پیشرفت‌های چشم‌گیر بشری در ابعاد مختلف و توانایی آن‌ها در رفع مشکلات و چالش‌های بزرگ، روستاها هنوز هم با چالش‌ها و مسائل متعددی مواجه هستند؛ زیرا که راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت‌آمیز نبوده و نتوانسته مسائلی هم‌چون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پایداری زیست‌محیطی را تأمین کند (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۴، ص. ۲). این مسائل باعث شده است که در سال‌های اخیر بار دیگر توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی درصدد برآیند تا با ارائه راهکارها و استراتژی‌های جدید از معضلاتی که نواحی روستایی گریبان‌گیر آن هستند، بکاهند (آی‌ریو و کورسل، ۲۰۱۰، ص. ۱۵۵). یکی از این راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا درآمده است و نتایج مثبتی هم به همراه داشته است، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی که دارای پتانسیل‌های لازم برای گردشگری است، می‌باشد (ابراهیم‌زاده، ایزدی و کهزادی، ۱۳۹۴، ص. ۱۴ و

قدمی، ۱۳۹۱، ص. ۸۸). با این وجود، اگر گردشگری روستایی به نحو مناسبی برنامه‌ریزی و مدیریت شود، می‌تواند محرک یک فرآیند توسعه‌یافته برای حصول به پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه زیرشاخه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حتی خود صنعت گردشگری باشد. علی‌رغم این موضوع، گردشگری روستایی فعالیتی چندبعدی و بسیار پیچیده است که با بخش‌های دیگر جامعه و اقتصاد وجود مشترک بسیاری دارد. در نتیجه، دارای آثار و پیامدهای مختلفی بوده که می‌باید در فرآیند برنامه‌ریزی تمامی جوانب آن مورد توجه قرار بگیرد تا از عوامل منفی جلوگیری شود و تأثیرات مثبت عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی مرتبط با آن افزایش پیدا کند (رحمانی، ۲۰۱۳، ص. ۳۹۹). این در حالی است که اگرچه بیشتر از یک قرن گردشگری در بسیاری از مناطق روستایی وجود داشته و در بسیاری از این مناطق منبع درآمد اصلی و اشتغال‌زایی بوده است، همواره خلأ وجود استراتژی‌ها و برنامه‌ریزی‌های کارآمد در سیاست‌های توسعه روستایی برای فراهم‌آوری و یک‌پارچه‌سازی کارکردهای گردشگری با توسعه روستایی احساس شده است. اکنون تجربه نشان داده است که هرکجا گردشگری به طور اتفاقی و بدون برنامه‌ریزی توسعه یابد، مشکلات زیست‌محیطی و اجتماعی متعددی ظهور پیدا کرده و در درازمدت مشکلات گردشگری بیشتر از فواید آن خواهد بود. با توجه به مطالب فوق، به منظور بهبود عملکرد توسعه در مناطق روستایی، به‌ویژه در روستایی گردشگری صور (از توابع شهرستان بناب در استان آذربایجان شرقی) که به لحاظ دارابودن جاذبه‌های متعدد تاریخی، طبیعی و اجتماعی برای گردشگران بوده است، لزوم بهره‌گیری از راهبردها و راهکارهای مناسب جهت توسعه گردشگری روستایی با توجه به شرایط و ویژگی‌های انسانی و طبیعی احساس می‌شود. در این مقاله با در نظر گرفتن موارد فوق و درک این مطالب که شناخت پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توریستی روستای صور می‌تواند تأثیر مثبت و سازنده‌ای بر برنامه‌ریزی مناسب گردشگری داشته باشد، سعی شده ضمن پاسخ‌گویی به این سؤال که پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توسعه گردشگری روستایی این منطقه کدام است؟ و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری که منجر به پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی وجود دارد؟ به بررسی و تحلیل نقاط قوت،

رسیده‌اند که کانون‌های گردشگری هم اثرات مثبت و هم اثرات منفی بر فرآیند توسعه منطقه میزبان دارد. بنابراین، پایش مداوم و فعالانه دولت و سازمان‌های مرتبط برای هدایت صحیح آن لازم و ضروری است. در این جا استفاده از برنامه‌ریزی نظام‌مند و آگاهانه به شکل منطبق با شرایط جامعه و محیط میزبان، متضمن موفقیت در توسعه کانون‌های گردشگری به عنوان فعالیت مکمل فعالیت‌های مناطق میزبان خواهد بود. فرجی سبکبار (۱۳۹۱)، در پژوهشی با استفاده از روش تاپسیس خاکستری به رتبه‌بندی زمینه‌های توسعه گردشگری در نواحی روستایی شهرستان ورزقان پرداخته و به این نتیجه رسیدند که جنگل‌های ارسباران به عنوان بهترین گزینه بین سایر جاذبه‌ها برای سرمایه‌گذاری است. همچنین، پژوهش قدمی (۱۳۹۰) با عنوان «ارزیابی و تدوین استراتژی مقصد در چهارچوب توسعه پایدار گردشگری (نمونه موردی: کلان‌شهر مشهد)» با استفاده از مدل سوات و QSPM، نیز از جمله تحقیقات ارزشمند دیگر در ارتباط با اکوتوریسم ایران محسوب می‌شوند.

۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

روستای صور جزء شهرستان بناب، بخش مرکزی و دهستان بناجوی شمالی است. این روستا در دامنه‌های جنوبی کوه سهند و از شمال به روستای توتاخانه و از سمت غرب با روستاهای شهرستان عجب‌شیر قرار گرفته است. فاصله روستای صور با مرکز شهرستان بناب ۲۵ کیلومتر است.

ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه مشارکت‌کنندگان و افراد ذی‌نفع پرداخته و در نهایت، با توجه به این نظرات و دیدگاه‌ها و با استفاده از مدل تلفیقی SWOT- ANP اقدام به ارائه راهکارهایی جهت بهره‌گیری هدفمند از نقاط قوت و فرصت و یا از بین بردن نقاط ضعف و تهدید در جهت دستیابی به توسعه گردشگری روستای صور شود.

۲.۱. پیشینه نظری تحقیق

کیم^۲ (۲۰۰۵) در پژوهشی نقش گردشگری به عنوان محرکی برای از بین بردن مشکلات اقتصادی در جامعه روستایی کره را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه می‌رسد که دولت و بازار نقش مهمی در مشارکت برنامه‌های توسعه گردشگری در روستاهای این کشور دارند. آلمیدا زامبرانو^۳ در سال ۲۰۱۰ در مقاله «اثرات محیطی و اجتماعی اکوتوریسم در جزایر کاستاریکا» با در نظر گرفتن نقش اکوتوریسم در حفظ محیط طبیعی و رضایت جامعه محلی به اثرات توسعه آن در جزایر یاد شده پرداختند. ژانگ^۴ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «استراتژی‌های توسعه گردشگری روستایی» با استفاده از مدل SWOT به اتخاذ استراتژی‌های توسعه گردشگری روستای سوژو^۵ در کشور چین پرداخته است. در این پژوهش با تأکید بر ترکیب منابع داخلی و خارجی و مزایا و نقطه ضعف‌های روستای سوژو، استراتژی توسعه پایدار گردشگری این روستا تدوین نشده است. راست‌قلم (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مزیت‌ها و محدودیت‌های توسعه کانون‌های گردشگری با استفاده از تحلیل سوات (مطالعه موردی: کانون‌های گردشگری شهرستان شهرکرد)»، به این نتیجه

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی روستای صور

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

از نظر موقعیت طبیعی نیز روستا در یک وضعیت کوهستانی و دره‌ای تنگ پای کوهی قرار گرفته و این

توپوگرافی روستا منجر به احداث ساختمان‌ها به صورت پلکانی شده است (طرح هادی روستا، ۱۳۸۸، ص. ۱۶۸).

جدول ۱- مشخصات اجتماعی روستای صور

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

تعداد خانوار	کل جمعیت	بعد خانوار	زنان (/)	مردان (/)
۷۲	۲۷۱	۳/۷۶	۴۶/۴۹	۵۲/۵۱
اشتغال مردان	اشتغال زنان	نرخ رشد جمعیت	باسوادی زنان	باسوادی مردان
۹۹/۵۲	۹۸/۸۷	-۲/۷	۷۷/۰۰	۸۸/۳

روستای صور از نظر آثار گردشگری بسیار غنی بوده و دارای جاذبه‌های گردشگری متعدد بوده و این عوامل منجر به ثبت این روستا در فهرست روستاهای هدف گردشگری شده است.

شکل پلکانی خانه‌ها ۲- تپه‌های باستانی ۳- قبرستان‌های تاریخی ۴- ورزش‌های زمستانی ۵- طبیعت بکر ۶- غارهای طبیعی و باستانی ۷- محصولات تولیدی کشاورزی و صنایع دستی ۸- فرهنگ و شیوه زندگی سنتی.

۲.۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی است و روش تحقیق آن توصیفی تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از بررسی‌های اسنادی و همچنین مطالعات میدانی استفاده شده است. در این راستا اقدام به تهیه و توزیع پرسش‌نامه در بین سه گروه از جامعه محلی روستای صور (۱۵۰ عدد)، مسؤولان میراث فرهنگی شهرستان بناب، فرمانداری و بخشداری شهرستان بناب، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی شهرستان بناب (۵۰ عدد) و همچنین، گردشگران وارد شده به این منطقه (۲۰۰) و در مجموع، در بین سه گروه یادشده ۴۰۰ عدد پرسش‌نامه توزیع شده است. در مرحله بعدی از آن‌ها خواسته شد تا با استفاده از طیف لیکریت پنج-گزینه (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) نظر خود را در مورد نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید گردشگری روستای توریستی صور اعلام کنند. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و با استفاده از فرمول ویژه کروناخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۸ برای پرسش‌نامه جامعه محلی، ۰/۹۱ برای مسؤولان ادارات مختلف و ۰/۸۹ برای پرسش‌نامه گردشگران به دست آمده است. گام بعدی پژوهش در دو

مرحله اجرا شده است. ابتدا با استفاده از تحلیل SWOT استراتژی‌های مناسب تدوین و در فاز دوم نیز با ترکیب رویکرد ANP راهبردها اولویت‌بندی شده‌اند.

مدل ترکیبی فرآیند تحلیل شبکه‌ای ANP و SWOT: در جست‌وجوی بهبود با توجه به ماهیت کار، بهترین تکنیک‌هایی که می‌تواند به کار گرفته شود، تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمنظوره است که برای اولین بار کورتیلا (۲۰۰۰) روشی ترکیبی از این تحلیل و تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره برای کاهش نقاط ضعف موجود در گام‌های اندازه‌گیری و ارزیابی تحلیل SWOT توسعه دادند (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۴، ص. ۱۶).

در باره برنامه‌ریزی فضایی، روش SWOT موارد زیر را در بر می‌گیرد:

۱. تحلیل خارجی (سازمان، بخش یا منطقه) که تهدیدات عمده و فرصت‌های ارائه‌شده از محیط بیرونی را مشخص می‌سازد
 ۲. تحلیل داخلی (سازمان، بخش یا منطقه) که در واقع، حسابرسی از منابع و یا تهیه فهرستی از نقاط قوت و نقاط ضعف در ارتباط با هریک از موضوعات، استراتژیک می‌باشد (مرادی مسیح، ۱۳۹۱، ص. ۴۰).
 عوامل مورد نظر در تجزیه و تحلیل SWOT نه تنها از هم مستقل نیستند؛ بلکه گاهی میان بعضی از عوامل روابط و وابستگی‌هایی دیده می‌شود.

مدل ANP از ترکیب هشت گام اصلی به وجود می‌آید:

۱. شناسایی فاکتورها با عوامل SWOT و راهبردهای

جای‌گزین

۲. با فرض این‌که هیچ وابستگی میان عوامل وجود ندارد، درجه اهمیت گروه‌های SWOT را از طریق

گردشگری به صورت بالقوه در نواحی روستایی به همراه دارد (بدری، مطیعی لنگرودی، سلمانی و علی‌قلی‌زاده، ۱۳۸۸، ص. ۱۵).

به طور کلی گردشگری روستایی از دو جنبه دارای اهمیت است؛ یکی به عنوان فعالیت گسترده جهانی و دیگری نقش آن بر توسعه سیاست‌های منطقه‌ای و محلی (چن^۷، ۲۰۱۳، ص. ۹۱)؛ از مفهوم وسیع‌تر می‌توان گردشگری روستایی را دربرگیرنده دامنه‌ای از فعالیت‌ها، خدمات مربوط به تفریح و آرامش گردشگران دانست که به وسیله مردم روستایی برای جذب گردشگر به مناطق خود به منظور کسب درآمد صورت می‌گیرد. اگر این برداشت وسیع‌تر پذیرفته شود، در کل گردشگری روستایی، گردشگری زراعی و کشاورزی را در بر می‌گیرد و به تبع آن، ارائه خدماتی نظیر اسکان، پذیرایی، امکانات و وسایل سرگرمی و تفریح، فروش صنایع دستی و محصولات کشاورزی و غیره را شامل می‌شود (هولند^۸، ۲۰۰۳، ص. ۸۷). در اروپا نیز گردشگری روستایی معمولاً برای توصیف گردشگری کشاورزی (گردشگری مبتنی بر مزرعه) به کار برده می‌شود؛ اما در صورت لزوم همه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی را در بر می‌گیرد (اکبری سامانی، بدری و سلمانی، ۱۳۹۱، ص. ۶۴-۶۳).

همان‌گونه که ذکر شد، بنا بر تعاریف فوق، گردشگری روستایی تنها شامل گردشگری کشاورزی نمی‌شود؛ بلکه همه فعالیت‌هایی را که گردشگران در مناطق روستایی انجام می‌دهند، در بر می‌گیرد. از این رو، می‌توان گفت که گردشگران در مناطق روستایی با انگیزه‌های متفاوتی از قبیل بی‌نظیر بودن اکولوژی، دستیابی به فرصت‌های ماجراجویی و به‌ویژه دیدن جذابیت‌های فرهنگی یا کیفیت فضا و محیط نواحی روستایی بازدید می‌کنند (پارک و یون^۹، ۲۰۰۹، صص. ۱۰۳-۱۰۱). در کل، گردشگری روستایی به پنج دسته قابل تقسیم است.

مقیاسه زوجی و با یک مقیاس ۹-۱ می‌شود (محاسبه W1).

۳. چون بین گروه‌های SWOT وابستگی وجود دارد، با استفاده از یک مقیاس ۹-۱ و مقایسات زوجی ماتریس وابستگی‌های درونی گروه‌ها (سطح دو مدل) محاسبه شود (محاسبه W2).

۴. تعیین ارجحیت (اهمیت) هر یک از گروه‌های SWOT از طریق ضرب کردن W1 در W2

۵. تعیین درجه اهمیت نسبی هر یک از فاکتورهای SWOT یا یک مقیاس ۹-۱ (مقایسات زوجی)

۶. تعیین درجه اهمیت نهایی هر یک از فاکتورهای SWOT با ضرب کردن حاصل مرحله چهار در مرحله پنج.

۷. تعیین درجه اهمیت راهبردهای جای‌گزین به نسبت هر یک از فاکتورهای SWOT یا یک مقیاس ۹-۱

۱ و از طریق مقایسات زوجی

۸. تعیین اولویت‌های نهایی هر یک از گزینه‌های راهبردی با ضرب حاصل مرحله ششم در مرحله هفتم.

۳. مبانی نظری تحقیق

توجه به موضوع گردشگری روستایی از دهه‌های ۱۹۵۰ میلادی به بعد گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۰ و ۱۹۷۰ میلادی بیشتر در زمینه اقتصادی گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت. تا به حال برنامه‌ریزان و صاحب‌نظران در کشورهای مختلف با ارائه راهبردها و راه‌کارهای گوناگون، فعالیت‌ها و اقدامات گسترده‌ای در فراهم کردن زمینه جذب توریست و توسعه و گسترش فعالیت‌های توریستی انجام دادند (رکن‌الدین‌افتخاری و قادری، ۱۳۹۱، ص. ۲۸). وابستگی فزاینده به گردشگری روستایی و حمایت از آن، براساس امتیازاتی است که این نوع از

جدول ۲- گونه‌شناسی گردشگری روستایی

مأخذ: اشتری مهرجردی، ۱۳۸۳، ص. ۹

منبع	به طور عمده در تعامل با جاذبه‌های اکولوژیکی قرار دارد.	گردشگری طبیعی
سو ^{۱۰} ، ۲۰۱۱، ص. ۴۱	مرتبط با فرهنگ، تاریخ، میراث فرهنگی و باستانی مردم روستایی است.	گردشگری فرهنگی
ساندبروک ^{۱۱} ، ۲۰۱۰، ص. ۱۴۹	نوعی از گردشگری روستایی است که علاوه بر تعامل جاذبه‌های طبیعی با زندگی و هنجارهای اجتماعی مردم که خود نیز در تعامل با جاذبه‌های طبیعی فوق است، در ارتباط است.	گردشگری بومی

ادامه جدول ۲

گردشگری دهکده‌های	در این نوع گردشگری، گردشگران در خانوارهای دهکده زندگی کرده و در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مشارکت می‌کنند.	آریوو و کورسل، ۲۰۱۰، ص. ۱۵۵
گردشگری کشاورزی	در این نوع گردشگری، گردشگران بدون ایجاد پیامدهای منفی روی اکوسیستم مناطق میزبان یا فعالیت‌های سنتی کشاورزی در تعامل می‌باشند و یا در آن مشارکت می‌کنند.	ساندبروک، ۲۰۱۰، ص. ۱۵۱

• متحول‌سازی نواحی روستایی کمتر توسعه‌یافته (اسکیورس، ۲۰۰۶، ص. ۱۸۵؛ قادری، ۱۳۸۸، ص. ۴۸).

۲. گردشگری روستایی به عنوان یک سیاست بازساخت سکونت‌گاه‌های روستایی: در این راهبرد گردشگری به عنوان یک بخش اصلی برای بازساخت روستایی حتی در نواحی که از گذشته فعالیت‌های گردشگری در آن‌ها رونق چندانی نیافته، به کار گرفته می‌شود. طرفداران این نظریه معتقدند که قادرند از اتکای بیش‌ازحد تولیدکنندگان روستایی به کشاورزی بکاهند و آن‌ها را در فرصت‌های اقتصادی جدیدی (که با بازاریابی جهانی تر شده رقابت کند) به کار گیرند؛ به عنوان مثال، در اروپای شرقی بیشتر بر گردشگری به عنوان یک ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از افول کشاورزی تأکید می‌شود، درحالی که در آفریقای تأکید بیشتر بر گوناگون‌سازی نواحی روستایی کم توسعه‌یافته‌تر است. از این رو، در این راهبرد معمولاً سه رویکرد زیر دنبال می‌شود:

- گردشگری روستایی به عنوان سیاست بازساخت؛
  - بازسازی در برابر افول کشاورزی؛
  - توسعه، بهبود فرآورده‌ها و محصولات کشاورزی (حاجی نژاد، رحیمی و تقی‌زاده، ۱۳۹۲، صص. ۵۴-۵۵).
۳. گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی: سیاست گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون آثار مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی است. همچنین، بر این نکته تأکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب خاصی از محیط در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دست‌کاری شود. به همین خاطر، در طول چند سال گذشته، مفهوم گردشگری پایدار تا حدی پیشرفت کرده و جاافتاده است تا بتوان پاسخ‌گوی تهدیدات گردشگری نابسامان باشد، گردشگری پایدار، گردشگری را در غالب مرزها بررسی کرده و رابطه مثلث‌وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک جهت و جامعه

بنابراین، توسعه و رشد گردشگری روستایی غالباً با سهمی که در اصلاح اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی دارد، متناسب است. از این رو، دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلفی در مورد توسعه گردشگری در مناطق روستایی و نحوه ارتباط آن با توسعه مناطق روستایی می‌توان بیان کرد (کولی و گیل‌مور^{۱۲}، ۲۰۰۸، ص. ۳۲۳)؛ همان‌طور که بسیاری از توسعه گردشگری را تنها راه رشد و توسعه مناطق روستایی می‌دانند و تأکید می‌کنند که تغییر جهت فعلی به سوی «رشد به رهبری گردشگری» است. از این رو، گردشگری عنصر اساسی حرکت به سوی احیا و بازسازی مناطق روستایی بوده و بعضی آن را به عنوان یک بخش از بازار گردشگری می‌شناسند (قادری، ۱۳۸۸، ص. ۹۸؛ رکن‌الدین افتخاری، مهدوی و پورطاهری، ۱۳۸۹، ص. ۱۵) که از این جنبه می‌توان سه دیدگاه مهم مطرح کرد.

۱. گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی: رهیافت‌هایی که گردشگری را به عنوان یک راهبرد برای نواحی روستایی به کار می‌گیرد، در متون مختلف به چشم می‌خورد. این رهیافت‌ها با توجه به روند روزافزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدید برای احیای نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل و یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آن‌ها دارند و تنها راه احیای مجدد این روستاها را ارائه برنامه‌ها و استراتژی‌های جزئی می‌دانند که بتوانند هم از منابع انسانی و طبیعی آن‌ها بهره ببرند و هم بتوانند باعث درآمد و افزایش رفاه زندگی ساکنان نواحی روستایی بشوند. از این رو، آن‌ها معتقدند که از طریق گسترش و بسط گردشگری به عنوان جای‌گزینی برای فعالیت‌های کشاورزی در این نواحی می‌توان به این مهم دست یافت. به همین منظور این استراتژی‌ها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می‌کنند:

- گردشگری روستایی به عنوان راهبرد توسعه

گردشگری روستایی از یک طرف با فراهم آوردن فرصت‌های جدید برای بسیاری از روستاها به عنوان وسیله‌ای است که به جوامع روستایی حیات دوباره می‌دهد (مبایوا و استرونزا^{۱۴}، ۲۰۱۰، ص. ۶۳۶). از طرف دیگر، توسعه بدون برنامه‌ریزی سبب آسیب‌های اجتماعی و زیست‌محیطی در سکونت‌گاه‌های روستایی شده است. بنابراین، باید با توجه به ویژگی‌های محیطی و شرایط مکانی، نوعی خاص یا ترکیبی از این رویکردها و استراتژی‌ها را برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی بهره جست.

۴. یافته‌های تحقیق

در این پژوهش ابتدا با استفاده از تکنیک یا ماتریس SWOT اقدام به شناسایی و تدوین راهبردها در هریک از حوزه‌های این مدل پرداخته شده است (جدول ۳).

میهمان، گردشگران را از سویی و با صنعت گردشگری برقرار ساخته است. در حال حاضر، گردشگری روستایی قصد دارد تا فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث را تعدیل کرده و در طولانی‌مدت موازنه را برقرار سازد. همچنین، این بخش از گردشگری قصد دارد آسیب‌های فرهنگی و محیطی را نیز به حداقل رسانده، رضایت بازدیدکنندگان را فراهم ساخته و در درازمدت مقدمات توسعه اقتصادی ناحیه را فراهم سازد. به همین منظور، این استراتژی‌ها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می‌کنند:

- گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار؛
  - پراکنش و توزیع به منظور محافظت از سرمایه‌ها و منابع توریستی (دیمیتریوسکی^{۱۳}، ۲۰۱۲، ص. ۲۹۱).
- با توجه به دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلف به گردشگری، توسعه روستایی، اهداف و آثار یادشده برای آن‌ها، می‌توان گفت که

جدول ۳- گویه‌های پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

نماد	گویه	نماد	گویه
s1	وجود غارهای باستانی متعدد	w6	عدم پوشش تلفن همراه در روستا
s2	لباس محلی و سنتی مردمان محلی	o1	نزدیکی به قطب‌های بزرگ جمعیتی
s3	معماری سنتی مساکن	o2	نبود منطقه گردشگری مشابه در اطراف
s4	طبیعت بکر	o3	سودهی سریع سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی
s5	تولیدات کشاورزی و دامی طبیعی	o4	استقبال گسترده گردشگران طی سال‌های اخیر
w1	نبود امکانات رفاهی، اقامتی و غیره	t1	نبود تبلیغات منسجم برای شناساندن
w2	نامناسب بودن راه‌های ارتباطی	t2	ناهماهنگی در بین ادارات مسؤول
w3	محدودیت فصلی برای گردشگران	t3	عدم اختصاص اعتبارات عمرانی
w4	نبود نیروی آموزش دیده در روستا	t4	نبود سند جامع توسعه گردشگری روستا
w5	وجود روحیه مقاوم در بین برخی از افراد روستا		

در ادامه راهبردهای پژوهش به این صورت تدوین شده است.

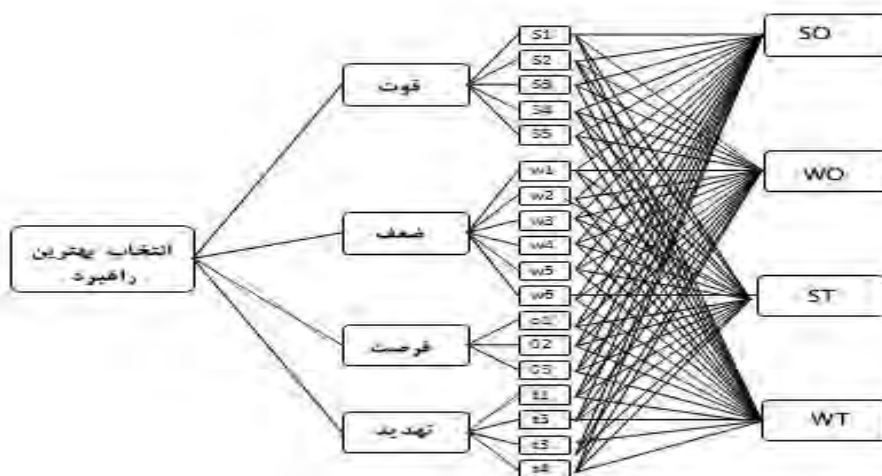
راهبردهای تهاجمی (SO):

- تدوین سند توسعه گردشگری روستای صور با همکاری تمامی عوامل ذی‌نفع
- توجه به خواست‌ها و نیازهای گردشگران تلاش برای پاسخ‌گویی منطقی برای نیازها
- شناسایی توان‌های گردشگری روستا و تلاش برای تبدیل این توان‌ها به جاذبه گردش‌گرپذیر

اینک با تحلیل یافته‌های جدول بالا، نسبت به تعیین عوامل راهبردی اقدام و راهبردهای جای‌گزین تدوین شده که در آن مفهوم راهبردهای SO، استفاده مناسب از فرصت‌ها با بهره‌برداری از نقاط قوت است. راهبردهای WO، به دنبال بهره‌برداری مناسب از فرصت‌های محیطی با توجه به ضعف-هاست. راهبردهای ST نیز در ارتباط با کاهش یا حذف اثرات تهدیدهای محیطی از طریق استفاده مطلوب از نقاط قوت است و در نهایت، راهبردهای WT با در نظر گرفتن نقاط ضعف اثرات تهدیدهای محیطی را کاهش می‌دهد.

- مشارکت‌دادن هرچه بیشتر جامعه محلی در برنامه‌ریزی گردشگری روستا به منظور بهره‌مند شدن آن‌ها از منافع حاصل از گردشگری و همچنین، ایجاد دید مثبت در آن‌ها.
- توجه جدی به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی روستای صور به منظور حفظ و نگه‌داری از آن‌ها و همچنین، ایجاد تجربه لذت‌بخش از سنین محلی در گردشگران.
- اتخاذ مشوق‌های مختلف مانند معافیت‌های مالیاتی، واگذاری زمین، اعطای تسهیلات و غیره برای تشویق سرمایه‌گذاران
- تدوین برنامه‌های فرهنگی به منظور برپایی نمایشگاه‌های مختلف به منظور جذب و افزایش ماندگاری گردشگران در روستا.
- راهبردهای تنوع‌بخشی (ST):
- تمرکز برنامه‌ها بر فراهم‌سازی جاذبه‌های روستا جهت تبدیل شدن از منبع درآمد بالقوه به منبع بالفعل
- حمایت از تشکیل تعاونی‌های مردمی در زمینه توسعه گردشگری روستای صور
- با توجه به چهارفصل بودن روستای صور، باید کوشید تا از تمامی پتانسیل‌های این فصول برای جذب گردشگر استفاده کرد.
- راهبردهای تدافعی (WT):
- کاهش بروکراسی اداری و ارائه مشوق‌های مالی برای جذب و حفظ بخش خصوصی
- تدوین برنامه‌های آموزشی برای تربیت نیروهای محلی
- جای‌گزینی نگرش‌های تسهیل‌گرانه به جای نگرش بسته
- استفاده از فن‌آوری‌های نوین تبلیغاتی و بازاریابی
- تشکیل اتاق‌های فکر با حضور متخصصان دولتی و خصوصی جهت برنامه‌ریزی منطبق بر واقعیات منطقه
- راهبردهای بازنگری (WO):
- ارائه مشوق‌های مختلف به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای فعالیت در پروژه‌های گردشگری روستای توریستی صور؛
- کاهش بروکراسی اداری به منظور تسریع در پروژها و طرح‌های توسعه گردشگری در این روستا.
- ایجاد و گسترش شبکه حمل‌ونقل زمینی و رفع نقاط حادثه‌خیز جاده ارتباطی فعلی در جهت دسترسی به روستای صور؛
- تهیه و تنظیم برنامه‌های مدون بازاریابی و تبلیغاتی گردشگری با نیازهای بخش‌های مختلف برای حداکثرسازی ضریب تأثیرگذاری این تلاش‌ها
- برگزاری دوره‌های آموزشی و کارآفرینی برای جامعه محلی روستای صور و همچنین، ارتقای فرهنگ گردشگری در بین مراجعه‌کنندگان به روستا.
- پس از شناسایی و تدوین راهبردها مناسب، در مرحله دوم با استفاده از مدل ANP راهبردها اولویت‌بندی شده‌اند:
- گام اول: (سازمان‌دهی مدل) مدل سلسله‌مراتبی و شبکه‌ای که برای تحلیل SWOT از چهار سطح تشکیل شده است: سطح اول: هدف اصلی مدل است (انتخاب بهترین راهبرد)، سطح دو (معیارها): عوامل اصلی تجزیه و تحلیل SWOT (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید) است. سطح سه (زیرمعیارها): که شامل زیرمعیارهای نقاط قوت (۵ زیرمعیار)، نقاط ضعف (۶ زیرمعیار)، فرصت‌ها (۴ زیرمعیار) و تهدیدها (چهار زیرمعیار) است. سطح چهار (گزینه‌ها) که بیان‌گر استراتژی‌های مورد نظر در این مطالعه است.
- گام دوم: در این مرحله ماتریس مقایسات زوجی تشکیل می‌شود (وزن‌دهی به این ماتریس براساس نظر مسؤولان و متخصصان مرتبط است) (جدول ۳) در تجزیه و تحلیل ماتریس مقایسات زوجی از نرم‌افزار Super Decision برای تعیین وزن عوامل استفاده شده است.
- گام سوم: در این مرحله وابستگی‌های متقابل میان عوامل اصلی از طریق بررسی تأثیر هر معیار روی معیار دیگر با استفاده از ماتریس مقایسات زوجی تعیین می‌شود. روابط میان عوامل اصلی مطابق جداول (۵، ۶ و ۷) است

شکل ۲- تنظیم مدل SWOT برای مدل ANP

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

جدول ۴- ماتریس مقایسات زوجی عوامل اصلی و اهمیت نسبی هر عامل

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

هدف اصلی	S	W	O	T	اهمیت نسبی
S	۱	۲	۱	۳	۰/۳۶۴
W	۱/۲	۱	۲	۳	۰/۳۰۱
O	۱	۱/۲	۱	۲	۰/۲۳۱
T	۱/۳	۱/۳	۱/۲	۱	۰/۱۰۷

جدول ۵- ماتریس مقایسات زوجی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

نقاط قوت	W	O	T	اهمیت نسبی
W	۱	۱/۸	۱/۴	۰/۰۶۷
O	۸	۱	۳	۰/۶۷۹
T	۴	۱/۳	۱	۰/۲۴۸

جدول ۶- ماتریس مقایسه زوجی عوامل اصلی و اهمیت نسبی عوامل

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

نقاط قوت	S	T	اهمیت نسبی
S	۱	۱/۷	۰/۸۸۷
T	۷	۱	۰/۱۰۹

جدول ۷- ماتریس مقایسه زوجی عوامل اصلی و اهمیت نسبی عوامل

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

نقاط قوت	S	OW	اهمیت نسبی
S	۱	۱/۵	۰/۸۵۵
W	۱/۵	۱	۰/۱۴۱

در اهمیت نسبی عوامل اصلی پس از نرمال‌سازی به دست می‌آید. وزن وابستگی متقابل معیارها به ترتیب زیر است.

گام چهارم: در این مرحله، وزن‌های وابستگی متقابل معیارها از طریق حاصل ضرب ماتریس وابستگی عوامل اصلی

۱	۰/۸۸۷	۱	۰/۸۵۵	۰/۳۶۱	۰/۴۷۲
۰/۰۶۷	۱	۰	۰/۱۴۱	۰/۳۰۰	۰/۱۶۸
۰/۶۷۹	۰	۱	۰	۰/۲۲۶	۰/۱۶۸
۰/۲۴۸	۰/۱۰۹	۰	۱	۰/۱۰۵	۰/۱۱۳

گام پنجم: در این مرحله اهمیت نسبی زیرمعیارهای SWOT با استفاده از ماتریس مقایسات زوجی به دست می‌آید (جدول ۷).

جدول ۸- اهمیت نسبی زیرمعیارهای SWOT (عوامل فرعی)

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

تفاوت	زیرمعیار swot	وزن نسبی زیر معیارها	تفاوت	زیرمعیار swot	وزن نسبی زیر معیارها	تفاوت	زیر معیار swot	وزن نسبی زیر معیارها	تفاوت	زیر معیار swot	وزن نسبی زیر معیارها
	S1	۰/۲۴۰		W1	۰/۴۰۹		O1	۰/۴۳۰		T1	۰/۴۷۵
S2	۰/۰۴۶	W2	۰/۲۰۱	O2	۰/۰۸۵	T2	۰/۲۸۸				
S3	۰/۱۵۴	W3	۰/۱۴۵	O3	۰/۲۴۱	T3	۰/۰۶۰				
S4	۰/۱۶۵	W4	۰/۰۵۲	O4	۰/۲۳۵	T4	۰/۱۷۳				
S5	۰/۴۸۵	W5	۰/۱۴۴								
		W6	۰/۰۵۸								
وزن نسبی		۰/۴۷۱		۰/۱۶۸		۰/۲۳۴		۰/۱۱۳			

گام ششم: در این مرحله، اولویت‌بندی‌های نهایی SWOT با اولویت‌های نسبی فاکتورهای SWOT به دست می‌آید. فاکتورهای SWOT با ضرب کردن اولویت‌های وابسته گروه‌ها

جدول ۹- محاسبه اولویت‌های نهایی فاکتورهای SWOT

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

اولویت‌های نهایی فاکتورها	اولویت نسبی فاکتورها	فاکتورهای SWOT	اولویت‌های گروه	گروه‌های SWOT
۰/۱۱۳	۰/۲۴۰	S1	۰/۴۷۱	تفاوت
۰/۰۲۲	۰/۰۴۶	S2		
۰/۰۷۳	۰/۱۵۴	S3		
۰/۰۷۸	۰/۱۶۵	S4		
۰/۲۲۸	۰/۴۸۵	S5		
۰/۰۶۹	۰/۴۰۹	W1	۰/۱۶۸	تفاوت
۰/۰۳۴	۰/۲۰۱	W2		
۰/۰۲۴	۰/۱۴۵	W3		
۰/۰۰۹	۰/۰۵۲	W4		
۰/۰۲۴	۰/۱۴۴	W5		
۰/۰۱۰	۰/۰۵۸	W6		

ادامه جدول ۹

اولویت نهایی فاکتورها	اولویت نسبی فاکتورها	فاکتورهای SWOT	اولویت‌های گروه	گروه‌های SWOT
۰/۱۰۱	۰/۴۳۰	O1	۰/۲۳۴	توسعه
۰/۰۲۰	۰/۰۸۵	O2		
۰/۰۵۶	۰/۲۴۱	O3		
۰/۰۵۵	۰/۲۳۵	O4		
۰/۰۵۴	۰/۴۷۵	T1	۰/۱۱۳	تهدیدها
۰/۰۲۳	۰/۲۸۸	T2		
۰/۰۰۷	۰/۰۶۰	T3		
۰/۰۲۰	۰/۱۷۳	T4		

گام هفتم: در این مرحله، درجه اهمیت راهبردهای انتخابی را راجع به هر فاکتور SWOT محاسبه می‌کنیم. به دلیل طولانی بودن فرآیند محاسبات و جداول، در اینجا فقط بردار ویژه آورده شده است.

گام هشتم: در نهایت، اولویت‌های نهایی گزینه‌های راهبردی از طریق حاصل ضرب بردار ویژه اولویت‌های نهایی

SO	۰/۳۱	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۰۴	۰/۱۲	۰/۲۰	۰/۲۹	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۱۱	۰/۲۳	۰/۴۰	۰/۱۳	۰/۲۵	۰/۱۲	۰/۰۳	۰/۳۰	۰/۱۲
ST	۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۱۸	۰/۰۴	۰/۲۲	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۳۲	۰/۰۷	۰/۲۱	۰/۱۰	۰/۲۱	۰/۱۵	۰/۰۹
WO	۰/۵۱	۰/۱۳	۰/۲۴	۰/۱۲	۰/۱۱	۰/۲۳	۰/۱۵	۰/۲۰	۰/۲۶	۰/۱۷	۰/۱۳	۰/۲۴	۰/۱۰	۰/۱۳	۰/۱۶	۰/۲۱	۰/۰۹	۰/۲۵	۰/۱۰
WT	۰/۵۱	۰/۱۰	۰/۲۷	۰/۰۸	۰/۵۰	۰/۲۰	۰/۲۴	۰/۳۰	۰/۱۷	۰/۴۳	۰/۲۲	۰/۱۰	۰/۱۶	۰/۴۲	۰/۱۱	۰/۱۸	۰/۲۹	۰/۴۵	۰/۱۵

گام نهم: در نهایت، اولویت‌های نهایی گزینه‌های راهبردی از طریق حاصل ضرب بردار ویژه اولویت‌های نهایی

وزن نهایی راهبردهای توسعه گردشگری روستای صور

$$\begin{matrix} \text{SO} \\ \text{ST} \\ \text{WO} \\ \text{WT} \end{matrix} * \begin{matrix} \text{اولویت‌های نهایی} \\ \text{اولویت‌های نهایی} \\ \text{اولویت‌های نهایی} \\ \text{اولویت‌های نهایی} \end{matrix} = \begin{matrix} ۰/۱۰۰ \\ ۰/۰۸۰ \\ ۰/۱۷۸ \\ ۰/۲۱۴ \end{matrix}$$

۵. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که وجود جاذبه‌های متعدد گردشگری در روستای صور و از جمله جاذبه‌هایی مانند وجود غارهای باستانی، طبیعت گردی، وجود غنای فرهنگی، وجود نگرش مثبت جامعه نسبت به صنعت گردشگری و ضعف و کمبود حمایت‌های دولتی برای حمایت و تشویق بخش خصوصی، نامناسب بودن راه‌های ارتباطی و امکانات حمل‌ونقل، کمبود و عدم وجود نیروها و آژانس‌های متخصص و حرفه‌ای در زمینه اکوتوریسم به ترتیب از جمله مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف فعالیت‌های گردشگری روستای صور هستند.

بنابراین، همان‌گونه که مشاهده می‌شود، در نهایت، با ارزیابی‌های به‌عمل‌آمده، راهبردهای تدافعی (WT) با وزن ۰/۲۱۴ دارای اولین اولویت در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستای صور است و بعد از آن به ترتیب، راهبردهای بازنگری (WO)، تهاجمی (SO) و تنوع‌بخشی (ST) قرار دارند. اینک در اولین مرحله از برنامه‌ریزی به منظور توسعه گردشگری روستای صور باید کوشید تا با ارائه راهکارهای اجرایی، ضمن به‌حداقل‌رساندن نقاط ضعف، از تهدیدهای بیرون منطقه نیز اجتناب کرد.

نه تنها دارای کارکرد سازنده نبود؛ بلکه به دلیل استفاده نادرست گردشگران و افراد ساکن روستا از جاذبه‌های گردشگری، منجر به تخریب جاذبه‌ها می‌شود.

بنابراین، مهم‌ترین برنامه‌ها و راهبردهای تدافعی جهت توسعه گردشگری روستای صور بدین صورت پیشنهاد می‌شود: - توجه جدی به توسعه زیرساخت‌های اقامتی و رفاهی با هدف جلب رضایت گردشگران و همچنین، افزایش ماندگاری آن‌ها در روستای توریستی صور. راهبرد فوق را می‌توان از طریق ارائه تسهیلات بانکی به ساکنان محلی روستا، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی، ایجاد تعاونی گردشگری و همچنین، طراحی و اجرای زیرساخت‌ها براساس خواست‌ها، نیازها و الگوهای رفتاری گردشگران انجام داد تا با جلب نظر حداکثری گردشگران، زمینه را برای ماندگاری بیشتر آن‌ها، تشویق برای بازگشت دوباره و همچنین، مراجعه سایر گردشگران فراهم ساخت.

- توجه جدی به انجام تبلیغات منسجم و ایجاد ابزارهای اطلاع‌رسانی مانند طراحی سایت اطلاع‌رسانی، پخش تیزرهای تبلیغاتی و غیره؛ در این رابطه می‌توان از طریق تبلیغات محلی، ملی و حتی تبلیغات بین‌المللی از طریق ایجاد سایت‌های چندزبانه به ارائه قابلیت‌های گردشگری روستا پرداخت؛ علاوه بر این، می‌توان از طریق ارائه خدمات مناسب رفاهی به گردشگران وارد شده به روستا، از آن‌ها به عنوان سفیران و مبلغان گردشگری به منظور شناساندن روستا استفاده کرد.

- رفع موانع سرمایه‌گذاری و به‌خصوص حمایت از حضور و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در سطح روستای توریستی صور. درباره موانع سرمایه‌گذاری در گردشگری روستای صور سه نکته قابل ذکر است؛ اول، فقر شدید ساکنان این روستا و اشتغال ۱۰۰ درصد آن‌ها در کشاورزی و دامداری که این امر منجر به نبود پس‌انداز و سرمایه‌گذاری شده است. مانع دوم عبارت است از وجود ترس در بخش خصوصی به دلیل عدم اطمینان از بازدهی بازگشت سرمایه و سودده بودن سرمایه‌گذاری که خود ناشی از عدم اطلاع‌رسانی درست می‌باشد. در نهایت، سومین عامل نیز مشکلات مالی

این یافته‌ها با نتایج یافته‌های حاتمی‌نژاد، شیخی، رحمتی و شریف‌زاده (۱۳۹۴) و حسام‌پور، قنبری و شایان (۱۳۹۴) هم‌خوانی دارد. در این رابطه می‌توان گفت که نبود حمایت‌های مالی و برنامه‌ریزی توسط دولت که به صورت نبود زیرساخت‌های رفاهی - اقامتی، نبود راه ارتباطی مناسب و عدم تبلیغات مناسب برای شناسایی منطقه، به عنوان یک مشکل اصلی و مهم در زمینه برنامه‌ریزی مدیریت گردشگری و به‌خصوص گردشگری روستایی ایران مطرح بوده است؛ علاوه بر این، افزایش تمایل به فعالیت‌های گردشگری و به‌ویژه فعالیت‌های اکوتوریستی و قابلیت بالقوه این منطقه در این زمینه، نزدیک با قطب‌های بزرگ جمعیتی مانند کلان‌شهرهای تبریز و ارومیه، افزایش تمایل بخش خصوصی برای مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط با گردشگری و وجود نشانه‌هایی از تمایل دولت در زمینه کاهش وابستگی به نفت و تلاش برای توسعه سایر منابع درآمدی مانند گردشگری به ترتیب از مهم‌ترین فرصت‌های گردشگری روستای صور هستند.

در همین حال، نبود سند جامع، عدم هماهنگی بین ادارات، عدم اختصاص بودجه و نبود تبلیغات مؤثر از مهم‌ترین تهدیدهای پیش روی توسعه گردشگری روستای صور هستند. با توجه به این عوامل اقدام به ارائه راهبردهای توسعه گردشگری روستای صور در قالب راهبردهای تدافعی (WT)، راهبردهای بازنگری (WO)، راهبردهای تهاجمی (SO) و راهبردهای تنوع‌بخشی (ST) پرداخته شد. نتایج حاصل از اولویت‌سنجی راهبردها با بهره‌گیری از مدل ANP نشان می‌دهد که در برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری روستای صور باید راهبردهای تدافعی (WO) در اولویت کاری برنامه‌ریزان قرار گیرد.

مقایسه این نتیجه با پژوهش‌های افتخاری (۱۳۹۲)، حسام‌پور و همکاران (۱۳۹۴)، مهدوی، رکن‌الیدن افتخاری و سجاسی قیداری (۱۳۹۵) و درویشی، بیرانوندزاده، دهقانی و احمدی (۱۳۹۳) که در مورد روستاهای مشابه با روستای صور نشان می‌دهد که این روستاها کم و بیش دارای شرایط مشابه و یکسان از نظر موانع و مشکلات توسعه گردشگری هستند که منجر به ضرورت اتخاذ راهبردهای تدافعی شده است.

از جمله این که این روستاها با وجود جاذبه‌های متنوع جهت جذب گردشگر، به دلیل عدم سرمایه‌گذاری کافی و نبود برنامه‌ریزی مناسب توسط نهادهای ذی‌ربط دولتی عمدتاً

جولوگیری از صرف هزینه‌های مالی و انسانی زیاد، فرآیند اتمام پروژه‌ها را نیز کاهش داد.

- اتخاذ تفکر سیستمی و جامع‌نگر در میان مدیران، برنامه‌ریزان، بخش خصوصی، جامعه محلی و گردشگران به منظور اتخاذ تصمیمات مبتنی بر واقعیات منطقه. با توجه به این که دستیابی به توسعه در هر زمینه‌ای و به خصوص در زمینه توسعه گردشگری نیازمند مدیریت پایین به بالا و با مشارکت تمامی ذی‌نفعان می‌باشد. بنابراین، در زمینه برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستای صور نیز قطعاً هرگونه موفقیت و یا شکست وابسته به مشارکت یا عدم مشارکت تمامی ذی‌نفعان است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود قبل از شروع هر گونه کار عمرانی در زمینه گردشگری این روستا جلسات مشترک و با مشارکت همه ذی‌نفعان برگزار شود.

تشکر و قدرانی

پژوهش حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «تدوین سند راهبردی توسعه گردشگری روستای توریستی صور» بوده که طی قرارداد ۱۰۲/پ/د/۹۴ توسط دانشگاه بناب حمایت مالی شده است

یادداشت‌ها

1. Iorio & Corsale
2. Kim
3. Almeyda Zambrano
4. Zhang
5. Suzhou
6. Kourtila
7. Chen
8. Holland
9. Park and Yoon
10. Su
11. Sandbrook
12. Cawley and Gillmor
13. Dimitrovski
14. Mbaiwa & Stronza

References

1. Aftab. A., Soltanzadeh. V., & Jalile Jamshidi. A. (1392/2013). Tourism development planning with emphasis on strategic (Case Study: Golmankhaneh area of Uremia). *First National Conference on Geography, urban planning and sustainable development*, Khajeh Nasir University, Tehran, Iran. [In Persian]
2. Akbari Samani, N., Badri, S.A., & Salmani, M. (1391/2012). Strategic planning of rural tourism using the evaluation matrix IFE and EFE (Case Study: Saman- Shahrekord County). *Journal of Rural Studies*, 3(12), 59 -84. [In Persian]

دولت می‌باشد تاکنون سرمایه‌گذاری در حوزه زیرساخت‌های گردشگری انجام نداده است. به منظور رفع این سه مشکل، به نظر می‌رسد بهترین گزینه تشکیل اتاق فکر مشترک بین این سه بوده تا از این طریق بتوانند موانع را با هم‌فکری رفع کنند.

- ارائه آموزش‌های تخصصی به جامعه محلی در جهت ایجاد رفتار حرفه‌ای با گردشگران. با توجه به این که اصولاً توسعه و پیشرفت در حالت کلی خود عبارت است از آموزش، یادگیری و عمل در راستای آموزش‌ها، بنابراین، پیشنهاد می‌شود که گردشگران، جامعه محلی، مسؤولان دولتی و حتی بخش خصوصی آموزش‌های لازم را به ترتیب برای انجام رفتارهای حرفه‌ای گردشگری، یادگیری اصول پذیرای از گردشگران، اصول و مبانی مدیریت حرفه‌ای در روستاهای گردش‌گرپذیر و در نهایت، اصول سرمایه‌گذاری در روستاهای گردش‌گرپذیر و ایجاد زیرساخت‌های متناسب با نیازهای گردشگران یاد گیرند.

- ایجاد اتاق مشترک با حضور کارشناسان میراث فرهنگی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به منظور جولوگیری از موازی‌کاری و همچنین، هماهنگی اقدامات توسعه گردشگری. آن چه در طول فرآیند انجام این پژوهش به وضوح قابل مشاهده بود، اختلاف سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با بنیاد مسکن انقلاب اسلامی شهرستان بود که در برخی از موارد حتی برنامه‌های این نهاد کاملاً متضاد یکدیگر بوده است. بنابراین، در راستای رفع این مشکل بهتر است با مشارکت کارشناسان این دو نهاد یک ساختار و آیین‌نامه اجرایی مشترک تدوین شده و عملکرد هر یک از آنها براساس ضوابط این ساختار باشد تا ضمن

3. Ashtari Mehrjerdi, A. (1383/2004). Eco-tourism and sustainability: definition. *Aspects & Features, Monthly Socioeconomic Jahad*, 22(262), 1-5. [In Persian]
4. Badri, S., Motiee Langroodi, S.H., Salmani, M., & Aligholi zadeh, N. (1388/2009). Economic impact of tourism on rural areas, Case Study: Rural areas Noshahr. *Journal of Geography and Regional Development*, 7(12), 13° 36. [In Persian]
5. Cawley, M., & Gillmor, D. A. (2008). Integrated rural tourism: Concepts and Practice. *Annals of tourism research*, 35(2), 316-337.
6. Chen, L. C., Lin, S. P., & Kuo, C. M. (2013). Rural tourism: Marketing strategies for the bed and breakfast industry in Taiwan. *International Journal of Hospitality Management*, 32, 278-286.
7. Darvishi, H., Beyranvandzadeh, M., Nader Dehghani Alwar, S.A., & Ahmadi, A. (1393/2014). Prioritization of Rural Tourism Development Strategies from the Aspect of Spatial Planning: A Case Study of Gaykan-Aligoodarz County. *Journal of Rural Development Strategies*, 1(2), 69-84. [In Persian]
8. Dimitrovski, D. D., Todorovi, A. T., & Valjarevi, A. D. (2012). Rural tourism and regional development: Case study of development of rural tourism in the region of Gru a, Serbia. *Procedia Environmental Sciences*, 14(1), 288-297.
9. Ebrahimzadeh, E., Eizadi, P., & Kohzadi, S. (1394/2015). Strategic planning of sustainable development ecotourism by using a combination SWOT- ANP models. *Journal of Geographical Planning of Space*, 2(6), 13 -27. [In Persian]
10. Ghadami, M. (1391/2011). Assessment and strategy formulation to within the framework of sustainable tourism development (Case study: Mashhad metropolis). *Journal of Urban-Regional Studies and Research*, (9), 59 ° 82. [In Persian]
11. Haji Nejad, E., Rahimi, D., & Taghizadeh, G. (1392/2013). Codification of strategic plan of tourism development in rural tourism sample areas (Case study: The tourism sample village of Hajij in Paveh). *Journal of Town & Country Planning*, 5(1), 51-78. [In Persian]
12. Hajinejad, A., Payedar, A., Bagheri, F., & Abdi, N. (1394/2015). Strategic Planning for development of rural tourism. *Journal of Strategic & Macroeconomic Policies*, (8), 111 ° 135. [In Persian]
13. Hataminejhad, H., Sheikhi, A., Rahmati, Kh., & Sharifzadeh Aghdam, E. (1394/2015). Strategic Planning of Tourism Development Baneh City. *Journal of Urban Tourism*, 2 (2), 167-190. [In Persian]
14. Hesampour, M., ghanbari, Y., & Shayan, M. (1394/2015). Codification of Rural Tourism development strategies (Case study: Sheidan Village of Bavanat county in Fars province). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 10 (32), 137-147. [In Persian]
15. Holland, J., Burian, M., & Dixey, L. (2003). Tourism in poor rural areas: Diversifying the product and expanding the benefits in rural Uganda and the Czech Republic.
16. Iorio, M., & Corsale, A. (2010). Rural tourism and livelihood strategies in Romania. *Journal of Rural Studies* 26(2): 152-162.
17. Kim, M. K. (2005). Determinants of rural tourism and modeling rural tourism demand in Kore. *Journal of Cleaner Production*, 3(9), 1-11.
18. Mahdavi, D., Rokn al-Din Eftekari, A., & Sajasi Qidari, H. (1395/2016). Designing strategies for sustainable tourism development in historic-cultural villages of Iran. *Journal of Geography and Planning*, 20 (56), 275-300. [In Persian]
19. Mbaiwa, J. E., & Stronza, A. L. (2010). The effects of tourism development on rural livelihoods in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism* 18(5), 635-656.
20. McAreavey, R., & McDonagh, J. (2011). Sustainable rural tourism: Lessons for rural development. *Sociologia Ruralis*, 51(2), 175-194.
21. Moharramnejad, N. (2013). Development of environmental strategies for sustainable tourism in an Iranian national park. *European Journal of Experimental Biology*, 3(1), 153-160.
22. Moradi Masihi, V. (2011). Strategic planning of the metropolis to attach strategic plan in London (1th Ed.). Tehran: Processing and urban planning press. [In Persian]
23. Park, D. B., & Yoon, Y. S. (2009). Segmentation by motivation in rural tourism: A Korean case study. *Journal of Tourism Management*, 30(1), 99-108.

24. Qadri, A. (1388/2009). *The role of tourism in sustainable rural development*. Unpublished doctoral dissertation, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. [In Persian]
25. Rahmani Seryasat, M., Hajari, B., Karimian, T., & Hajilo, M. (2013). Rural tourism development strategies using SWOT analysis: Case study. *Life Science Journal*, 10(4), 395-403.
26. Rokneddin Eftekhari, E., & Mahdavi, D. (1384/2003). Rural tourism development strategy by using SWOT: Rural small Lavasan. *Journal of Spatial Planning*, 1(2), 1° 30. [In Persian]
27. Rokneddin Eftekhari, E., & Qaderi, A. (1391/2012). The role of rural tourism in rural development (Criticism and analysis of the theoretical framework). *Journal of Spatial Planning*, 1(2), 23° 41. [In Persian]
28. Rokneddin Eftekhari, E., Mahdavi, D.S., & Pour Taheri, M. (1389/2010). Indigenization process indicators of sustainable development of rural tourism in Iran. *Journal of Rural Studies*, 1(4), 1 -41. [In Persian]
29. Sandbrook, C. G. (2010). Putting leakage in its place: the significance of retained tourism revenue in the local context in rural Uganda. *Journal of International Development*, 22(1), 124-136.
30. Skuras, D., Petrou, A., & Clark, G. (2006). Demand for rural tourism: the effects of quality and information. *Agricultural Economics*, 35(2), 183-192.
31. Su, B. (2011). Rural tourism in China. *Tourism Management*, 32(6), 1438-1441.
32. Taghdisi, A., Varesi, H.R., Ahmadian, M., & Asgari, H. (1394/2015). Identify and Analysis the Factors Affecting Development of Tourism in Rural Areas (Case study: Rural areas of Jiroft County). *Journal of Research and Rural Planning*, (1), 1-14. [In Persian]
33. Trejos, B., Chiang, L. H. N., & Huang, W. C. (2008). Support networks for community-based tourism in rural Costa Rica. *The Open Area Studies Journal*, 1(1), 16-25.
34. Zambrano, A. M. A., Broadbent, E. N., & Durham, W. H. (2010). Social and environmental effects of ecotourism in the Osa Peninsula of Costa Rica: The Lapa Rios case. *Journal of Ecotourism*, 9(1), 62-83.

